

לפרשת בשלח – תשע"ו

על גישות פרשניות קוטביות

יוסי שטח

לשירת הים מקום מרכזי בפרשת בשלח. מעשה טביעת המצרים בים סוף מוזכר פעמים רבות בתורה, בתנ"ך וכן בתפילת שחרית וערבית, לפני השמונה עשרה. אמרה ידועה מובאת בתלמוד הבבלי (בסנהדרין לט/ב ובמגילה י/ב):

"ואמר ר' יונתן מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב? לפי שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן: מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה – בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להן הקב"ה: מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה?"

הפשט ברור – הקב"ה אינו שמח במיתת המצרים הרשעים כי הם מעשי ידי. אין כאן פירוש רש"י.

יש מפרשים, במיוחד בדור האחרון, הקובעים כי אין הכוונה "במעשי ידי" למצרים אלא לישראל. הם מסתמכים על מקורות שונים בתוספתא, המכילתא, פרקי רבי אליעזר, מדרשים, ילקוט שמעוני ועוד. יש שמתבססים על הפסוק "ולא קרב זה אל זה בלילה" – כהוכחה שמדובר בעת שחצו בני ישראל את הים בעוד שהמצרים טבעו לפנות בוקר.

מאידך, ישנן אמרות ופסוקים רבים המחזקים את הפשט של האמרה הנ"ל כמו: "בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך" (משלי כד/17), או "חביב אדם שנברא בצלם-חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר כי בצלם אלוהים עשה את האדם" (משנה אבות ג/ד). שם מדובר על אדם הראשון לפני שהיה קיים עם ישראל, ובהמשך נאמר "חביבין ישראל שנקראו בניו למקום". ועוד

או, "כל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא". זהו הנוסח המופיע במשנה בסנהדרין ד/ב, בירושלמי דף כג/א, ובהרמב"ם הלכות סנהדרין פרק יב הלכה ז' ("לפיכך נברא אדם יחידי בעולם – ללמד שכל המאבד נפש אחת..."). זהו הנוסח המופיע בכתבי היד העתיקים של המשנה: קאופמן מהמאה ה-11 ופרמה מהמאה ה-13. רק בבבלי בסנהדרין ד/א נאמר: " כל המקיים נפש אחת מישראל, "זוהו הביטוי הרווח כיום בישראל.

מתקבל הרושם, שמאחר והאמרות הנ"ל מייצגות גישה מוסרית אוניברסאלית, היא נדחית על ידי מפרשים צעירים בדור האחרון, המביאים אותה לקיצוניות, התואמת השקפת עולם פוליטית, כפי שבאה לידי ביטוי בחלק מהחינמים של סוף השבוע. התמוה הוא שהגישה הפרשנית השנייה, שאינה הולכת לפי הפשט, או שאינה לוקחת בחשבון את המציאות והנסיבות בה נאמרה האמרה- קונה לה יותר ויותר אחיזה, וכשהיא אינה סובלנית לפרשנות האחרת.

אי אפשר לקבל היום כלשונה את האמרה של ר' שמעון בר יוחאי "הכשר שבגויים הרוג" (ירושלמי, קידושין, פרק ד). שכן נאמר במסכת סופרים "תנו ר' שמעון בר יוחאי – הטוב שבעובדי כוכבים בשעת מלחמה הרוג". הרמב"ם פסק שאין להרוג גויים שלא בשעת מלחמה (הלכות רוצח ד/טז) ורבנו בחיי קבע שאין להרוג נכרי חף מפשע אלא אם הוא בא להרגך. נאמר על התורה: "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" וידוע הביטוי "מפני דרכי שלום" או "משום איבה". אנו מבקשים ביום כיפור "תן שלום בארץ, תן שבע בעולם, תן שלום במלכות".

ידועה האמרה "הלכה ואין מורין כן", כמו כן לא כל אמרה היא הלכה. השבת, מובא בעלון למשפט עברי של לשכת עורכי הדין, "שו"ת ועוד", מאמר מרתק בנושא "שמועה רעה או ריבון שיצא על שליח ציבור (שיימינג- ביוש רשתי)". במאמר, מביא כב' השופט המחוזי צבי ויצמן

שתי אמרות: אחת של "התנא ראובן בן איצטרובלי, מתלמידיו של רבי עקיבא, אשר סבר כאותה מימרה השגורה בפי העם, כי מי שיצא עליו ריבון הרי שברי כי יש דברים בגו, ובלשונו

–
"אמר רבי ראובן בן איצטרובלי: אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו, ואם לא עשה כולו - עשה מקצתו, ואם לאעשה מקצתו - הרהר בלבו לעשותו. ואם לא הרהר בלבו לעשותו - ראה אחרים שעשו ושמו" (מועד קטן, דף יח, ע"ב.)

והשניה של האמורא רב, שסבר כי די שיצאה שמועה על אדם על מנת להצדיק את הלקאתו, ובלשון הגמרא – " אמר רב: **מלקין על לא טובה השמועה**" (קידושין פ"א/א), תוך שהלשון "לא טובה השמועה" מכוונת לשמועה שבאה לפני עלי הכהן על התנהלות בניו, חופני ופנחס, עם הנשים הבאות להקריב קורבן .

למרות האמירות המפורשות הנ"ל מביא השופט שו"תים מהדורות האחרונים וכן שו"תים של גדולי הפוסקים (כמו המהרי"ק, מהמאה ה-15 באיטליה, הר"י מיגאש מגדולי חכמי ספרד במאה ה-12, וכן את הרמב"ם) שפסקו למעשה שלא כלשון האמרות הנ"ל. "הם הבינו את הסכנה הטמונה בקבלת שמועה שדבקה בפרנסי הציבור כהווייתה ומתוך שכך, ועל אף האמירות הנזכרות בתלמוד, נזהרו ונהגו בעצמם מתינות קודם שסילקו את אותו עובד הציבור המושמץ מתפקידו ומעמדו". ובלשון הרמב"ם

"מה שצריך לידע כל משכיל וחכם שאין ראוי להסיר שום בעל משרה ממשרתו בגלל שמועה בלבד, אפילו אין לו אויבים. ומכל שכן אם יש בעיר בני אדם השונאים אותו ובעלי כוונות... וגם אם תתקיים עליו העדות, אין ראוי להסירואם קיבל עליו מה שהוא חייב בדין, שאין [=מורידין] אדם מקדושתו מסנהדרי גדולה ועד חזן הכנסת אלא אם כן עבר בפרהסיא" (שו"ת הרמב"ם סימן קיא")

לסיום, אביא כאן פירוש ששמעתיו מאבי עליו השלום: בפרשתנו נאמר "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים". הכיצד? הרי "וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם". ועוד נאמר "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון". אז מדוע היו צריכים להיות חמושים. אלא שאנו צריכים לנהוג בדרך הטבע ולהתחמש, כי אין סומכים על הנס. מאידך עלינו לבטוח בה' ולהתפלל שיייע בידינו .